

Çocuklarda çevre okuryazarlığı analizi

Analysis of environmental literacy for children

Nilüfer KART AKTAŞ^{1*} Hande Sanem ÇINAR²

¹ İstanbul Üniversitesi- Cerrahpaşa, Orman Fakültesi, Peyzaj Mimarlığı Bölümü, İstanbul

² İstanbul Esenyurt Üniversitesi, Mühendislik ve Mimarlık Fakültesi, İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümü, İstanbul

Eser Bilgisi / Article Info

Araştırma makalesi / Research article

DOI: 10.17474/artvinofd.1334876

Sorumlu yazar / Corresponding author

Nilüfer KART AKTAŞ

e-mail: niluferk@iuc.edu.tr

Geliş tarihi / Received

30.07.2023

Düzeltilme tarihi / Received in revised form

25.09.2023

Kabul Tarihi / Accepted

10.10.2023

Elektronik erişim / Online available

15.10.2023

Anahtar kelimeler:

Çocuk

Çevre okuryazarlığı

Çocuk oyun alanı

Emirgan Parkı

Keywords:

Child

Environmental literacy

Playgrounds

Emirgan Park

Özet

Çevre, çocukların yaratıcılığında ve gelişiminde olumlu katkılar sağlamasının yanında onlara eğlence dolu bir ortam oluşturması ile çocuklara çevreye sahip çıkmanın heyecanını ve sorumluluğunu yaşatır. Çevre okuryazarlığı, çevrenin korunması ve çocuğun gelişiminde oldukça önemli bir konudur. Doğa temelli okulların çoğalması bu kapsamda iyi bir örnektir. Ancak her birey bu kapsamda eğitim almamaktadır. Bu çalışmada amaç çocukların doğa ile iç içe oldukları bir ortamda oynarken çevre okuryazarlığı bileşenleri olarak kabul edilen çevre bilgisi, çevreye ait sorunlar, bu sorunlara aranan çözüm yolları, doğa hakkındaki bilgileri, çevreye yönelik tutumları, çevre sorunlarından kaynaklanan korkuları, huzursuzlukları, değer yargıları ve çevre sorunlarının çözümüne hazır olma gibi davranışlara verdiği tepkileri, alanda gözlemlenen fiziksel davranışları, çocukların oyunu için bulundukları ortamda mekân ve donatı sağlayan unsurlarını nasıl değerlendirdiklerinin ölçülmesidir. Bu kapsamda, İstanbul'un en önemli parklarından biri olan doğal zenginliği ve içinde birçok farklı çocuk oyun alanları barındıran Emirgan Parkı örnek alan seçilmiştir. Emirgan Parkı'nda çocuklarla anket çalışması yapılmıştır. Yanıt veren kişilerin rasgele seçildiği ve karşılıklı görüşme tekniği ile yürütülen anket çalışmasında, örneklem büyüklüğü 100 olarak alınmıştır. Araştırma sonucunda çevre okuryazarlığının artması için çevreyi bütün yönleriyle algılama ve düşünce geliştirme gibi alışkanlıklar kazandırmanın önemini büyük olduğu, çocukların deneyim kazanması için okulların yanında farklı eğitim ortamları ve yöntemlerinin kullanılmasının yararlı olacağı saptanmıştır.

Abstract

The environment not only contributes positively to children's creativity and development, but also provides them with a fun-filled environment and gives them the excitement and responsibility of taking care of the environment. Environmental literacy is a very important issue in environmental protection and child development. The proliferation of nature-based schools is a good example in this context. However, not all individuals receive education in this context. The aim of this study is to measure children's reactions to behaviors such as environmental knowledge, environmental problems, solutions to these problems, knowledge about nature, attitudes towards the environment, fears arising from environmental problems, restlessness, value judgments and readiness to solve environmental problems, physical behaviors observed in the field, and how children evaluate the elements that provide space and equipment in the environment they are in for play while playing in an environment where they are in touch with nature. In this context, Emirgan Park, one of the most important parks of Istanbul, with its natural richness and many different children's playgrounds, was selected as a sample area. A survey was conducted with children in Emirgan Park. The sample size was taken as 100 in the survey study in which the respondents were randomly selected and conducted with the interview technique. As a result of the research, it was determined that in order to increase environmental literacy, it is important to gain habits such as perceiving the environment in all aspects and developing thinking, and that it would be useful to use different educational environments and methods besides schools for children to gain experience.

GİRİŞ

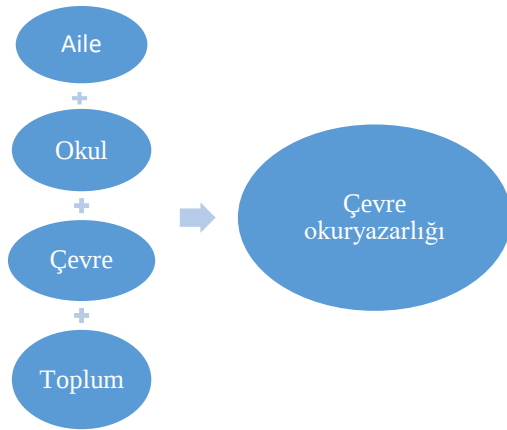
Çevre eğitimi, çevreye duyarlı bireylerin yetişmesine hizmet etme, çevreyle ilgili konulara aktif katılımı sağlama, koruma, sürdürülebilir kalkınma, sorumluluk alma ve çevresel farkındalık geliştirme gibi konuları içinde barındırır (Taylor ve ark. 1998, Chawla 2007, Ağyar 2014). Çevre eğitiminin amacı bireylerin hem çevreyle ilgili bilgileri almasını hem de bireylerde çevreye yönelik

tutumlarının gelişmesini ve bu tutumların da davranışa dönüşmesini sağlamaktır (Erten 2003). Dolayısı ile çevre eğitiminde mutlak bilgi, tutum ve davranış boyutlarının ortak olarak dile getirilmesi gereklidir. Çevre eğitimi, çevreyi tanıtmak anlamına da gelmektedir. Bu doğrultuda çevrenin "ne"sinin tanıtılacağı; başka bir anlatımla, doğal öğelerin mi tanıtılacağı yoksa çevrenin ekolojik / doğal ilişki düzeninin mi tanıtılacağı soruları akla gelmektedir (Devall 1994).

Yapılan araştırmalar ile çevre okuryazarlığı becerisi üç madde ile ilişkilendirilmiştir (MEB 2018). Bunlar;

- Yaşadığı çevrenin coğrafi özelliklerini tanıyarak ve mekânı algılama becerilerini geliştirmek,
- Doğal çevre ve kaynakların sınırlılığını fark edip doğal kaynakları korumaya çalışmak ve sürdürülebilir bir çevre anlayışına sahip olmak,
- Toplumsal ilişkileri düzenlemek ve sorunları çözebilmek için iletişim becerileri ile sosyal bilimlerin temel kavram ve yöntemlerini kullanmak, şeklindedir.

Bunun yanında çevre okuryazarlığını geliştirmek için aile, okul ve toplumun katılımından faydalanılması gerekir (Şekil 1).

Şekil 1. Çevre okuryazarlığı aile, okul, çevre ve toplum ilişkisi

Çevre, çocuklar için çok iyi bir öğrenme ortamı olması yanında yaratıcılığın, gelişimin ve eğlence dolu bir ortama sahip çıkmanın heyecanını ve sorumluluğunu da çocuklara yaşatır. Yapılan çalışmalar, yetişkinlik döneminde çevreye olan duyarlılık, bireylerin çocukluk dönemlerinde doğa ile kurdukları bağla ilgili olduğunu göstermiştir (Taylor ve ark. 1998, Chawla 2007, Ağyar 2014). Çocuklarda çevre farkındalığı yaratmak için en etkili yol, onları çevre ile erken yaşta tanıştırmaktır. Böylece çevreye yönelik olumlu tutum gösteren, çevre okuryazarı bireylerin yetişmesi daha kolay olacaktır. Ekolojik/doğal benlik bilincine sahip birey, kendisini doğanın parçası olarak kabul edecek, doğadaki diğer canlılara saygı duyacaktır (Akıllı ve Genç 2015). Deneyim bu konuda oldukça önemlidir. Çocukluk döneminde yaşam oyun olduğu için çocuğa çevre bilinci oyun üzerinden kazandırılmalıdır. Oyun; çocuğun işittiği, gördüğü ve merak ettiği her şeyi deneyimleyebildiği bir laboratuvarıdır (Bynum ve Porter 2005, Ünal 2009). Çocuklar da oyun oynarken iletişim kurma, paylaşma, kendini ifade etme, uyum sağlama ve empati becerilerini geliştirme gibi eylemleri yerine getirir. Çocuğun her yaşta

oyun ihtiyacı değişmekte, oynadığı alanlar da farklılık göstermektedir (Gander ve Gardiner 2001, Acar 2003). Araştırmalara göre, insan kimliğinin büyük bir bölümü çocukluk döneminin 0-12 yaş döneminde oluşmaktadır. 0-6 yaş dönemi evin yakın çevresinde oynayabileceği, 6 yaşından sonra ise özgürce oynayabileceği alanlara yönelir. Bunun için de öncelikle 0-6 yaş döneminde doğa bilincini kazandırmak, alt beyne girdi oluşturmak anlamına gelir ki; böylece doğayla içsel bütünleşme sağlanmış olur (Kaya 2004, Özgüner ve ark. 2007). Öğretim 6 yaşında başlamaktadır. 10 yaşından itibaren ülkemizde doğa ile ilgili konular işlenmeye başlanmış olsa da çevreyi tanıma, koruma, eleştirel düşünme, doğa bilinci, günümüzde ele alındığı biçimiyle doğa eğitiminin okulda öğretilmesi çoğunlukla yetersiz kalmaktadır (Çukur ve Özgüner 2008).

Doğuştan gelen bir güdü olan oyun, çocukların çevrelerini keşfetmeleri için de temel araçtır. Açık alanlarda oyun, bilişsel, duygusal ve ahlaki gelişimi beslemesi açısından da oldukça önemlidir (Sampson 2019). Çocuğun oyunu için ayrılmış alanlar bireylerin çevre okuryazarlığına da katkı sağlayacaktır. Çocuklara çevre eğitimi, çocuğa oyun eylemi üzerinden ve mekân kullanımıyla deneyimleyerek verilmesi başarıyı arttıracaktır. Aristo'nun vurguladığı gibi bir şeyleri hayata geçirmeden önce öğrenmek, öğrenmek için de pratik yapmak gereklidir (Bynum ve Porter 2005). Çevre bilincini sağlayan ve çocuğun oyunu için mekân ve donatı sağlayan unsurları; doğal ve kültürel veriler olmak üzere 2'ye ayırmak mümkündür.

Doğal Veriler

Alanda doğal, eğimli alanlarda küçük müdahaleler ile farklı oyun alanları oluşturulan kaydırak, tırmanma duvarı, küçük bir şelale gibi özel alanlar özellikle çocukların sosyal zekâlarının güçlenmesinde oldukça önemlidir (Moore 1986a) (Şekil 2a). Mevsimsel renk değişimleri, bitkilerde çiçeklenme, tomurcuklanma vb. olaylar çocuğun merak etme yetisini açığa çıkararak doğayı keşfetme, doğa ile ilişki kurabilme ve yaşam döngüsünü kavrayabilme yetisi sağlayacaktır (Moore 2002) (Şekil 2b). Böylece mevsimleri öğrenecek, hangi mevsimde bitkiler çiçek açar, hangi bitki hangi ürünleri verir vb. doğadaki değişimleri keşfedecektir (Yapıcı ve Yapıcı 2006, Eripek 2008, Turgut ve Yılmaz 2010) (Şekil 2c). Toprak, kum ve su, çocuğun 1 yaşından itibaren temel oyun malzemeleridir. Su, duygusal ve motor becerilerin gelişmesi içinde oldukça önemlidir (Yavuzer 1998, Ünal 2009) (Şekil 2d). Pek çok hayvan çocukların ilgilerini uyandıran canlılardır (Şekil 2e). Örneğin "bir karıncanın yuvasına nasıl yiyecek götürüyor ya da bir ateş böceğinin

çıkardığı ses ve yanıp sönen ışığı nasıl oluyor” sorularına cevap ararken belki de ileride bilimsel keşifler için önemli kazanımlar edinecektir.

Kültürel Veriler

Çocukların çevrelerini değiştirebilme ve yenilikler görme ihtiyacı vardır. Geleneksel oyun materyalleri yanında oyun alanlarında çocuğa yeni strüktürler kurabilmesi için farklı malzeme ve mekân sağlanmalıdır (Öztan 2002) (Şekil 2f).

Çevrede en çok görülen çocuk oyun alanı, Geleneksel Oyun Alanları’dır (Şekil 3a). Bir yapı formunun bütün parçalarını bir araya getiren oyun alanları ise Çağdaş Oyun Alanları’dır. Bu oyun alanları oldukça estetik, memnun edici ve belirsiz kuşatılmış alanlardır (Tekkaya 2001) (Şekil 3b). Diğer bir oyun alanı tipi de, çocuğun kendi çevresini, oyun ve el aletlerini yaratabileceği Macera Oyun Alanları’dır. Kullanılmayan araba lastikleri, toprak, su, ahşap, odun, taş, çakıl, kâğıt, çivi, kürek, halat, vb. materyallerden oluşur (Acar 2003) (Şekil 3c). Özel Oynama Öğrenme Alanları, çoğunlukla engelli çocuklar içindir. Çocukların hep birlikte sosyal, fiziksel oyunlara adapte olmalarını sağlar (Acar 2003) (Şekil 3d). Ekolojik prensipler çerçevesinde tasarlanan doğal mekânlar Doğa Eğitimi Amaçlı Çocuk Oyun Alanları’dır. Bu alanlar çevre eğitiminde oldukça önemli çevre konularına aktif katılımı teşvik etme gibi potansiyel faydalara sahiptir (Moore 1986b, Fjortoft ve Sageie 2000, Moore 2002) (Şekil 3e). Duyuya Odaklanan Alanlar, Doku, renk, desen, ses, tat ve kokuda çeşitlilik sağlayan öğeleri içinde barındırır. Tarımsal Alanlar ise, ek-biç bahçesi, seralar, çiftlik, meyve bahçeleri, hayvan barınaklarının bulunduğu alanlardır.

Bunun yanında egzersiz ekipmanları, yollar, patikalar, spor alanları, açık hava sınıfları, amfi tiyatrolar, müzikal oyun alanları, güneş seraları, bilim laboratuvarları da bu gruba dahildir. Giderek artan çalışmalar doğal çevrenin, daha iyi psikolojik refah ve üstün bilişsel işlev sağlama gibi konularda derin etkileri olduğunu göstermektedir (Wells ve Evans 2003). Bu etkiler şu şekilde özetlenebilir;

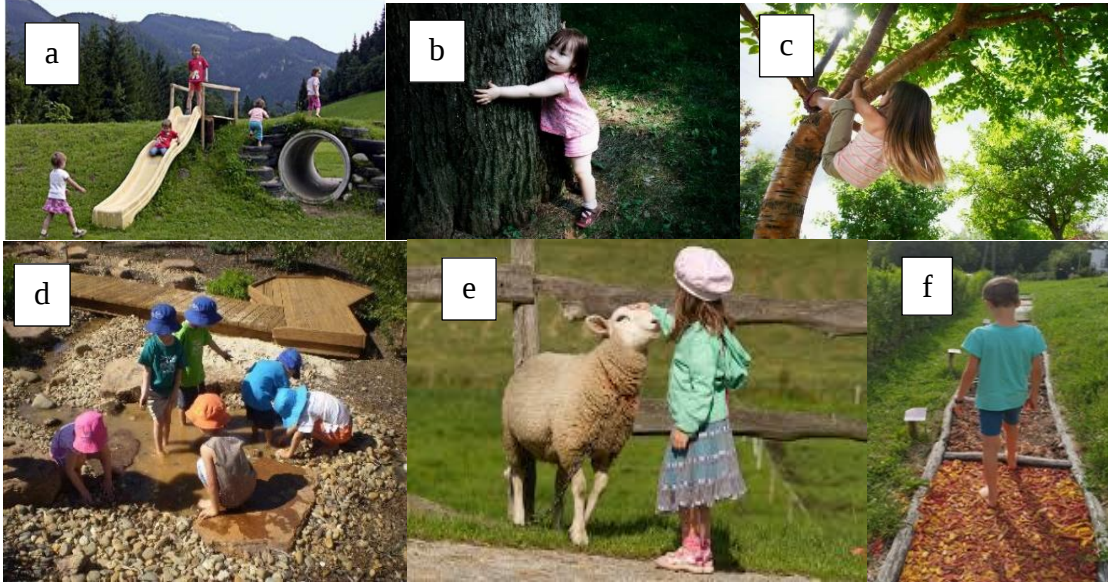
- Çocuklar hayal gücüne dayanan ve yaratıcı oyunlarla vakit geçirmeye eğilimlidirler, bu da soyut mantık kurma ve problem çözme yeteneklerini besler.
- Doğa ile teması olan çocuklar, konsantrasyon ve öz disiplini daha yüksektir (Wells 2000, Taylor ve ark. 2002).
- Düzenli olarak doğal ortamlarda oynayan çocuklar, daha gelişmiş koordinasyon, denge ve çeviklik içeren motor becerileri gösterirler ve daha az hastalanırlar

(Grahn ve ark. 1997, Moore ve Wong 1997, Taylor ve ark. 1998, Fjord ve Sageie 2000, Fjordoft 2001).

- Doğal çevreye maruz kalma, çocukların farkındalıklarını, muhakeme ve gözlem becerilerini geliştirerek bilişsel gelişimini iyileştirir (Pyle 2002).
- Doğa, yaşam stresinin çocuklar üzerindeki etkisini azaltmaya ve sıkıntılarla başa çıkmaya yardımcı olur.
- Doğaya maruz kalma miktarı arttıkça, faydalar da artar (Wells 2003). Farklı bir doğal ortamda oynamak zorbalığı azaltır veya ortadan kaldırır (Malone ve Tranter 2003).
- Doğa, çocukların gözlem ve yaratıcılık güçlerini geliştirmelerine ve barış duygusu ve dünyayla bir olma duygusunun aşılmasına yardımcı olur (Crain 2001).
- Merak, yaşam boyu öğrenme için önemli bir motive edicidir (Cobb 1977, Louv 1991, Wilson 1997).
- Doğal ortamlar, çocuklar arasındaki olumlu duyguları ve sosyal etkileşimi teşvik eder (Moore 1986b, Bixler ve ark. 2002).

1968 yılında ilk olarak Roth tarafından ‘çevre okuryazarlığı’ kavramı ortaya atılmıştır. Roth’a (1992) göre çevre okuryazarlığı; bireyin çevre ile ilgili bilgilerini davranış olarak gösterebilme kapasitesidir. Dinsinger ve Roth (1992)’a göre; çevre okuryazarı bir birey hem geniş bir çevre bilgisine sahip olmalı hem de çevreye yönelik problemlerin fark edilmesi ve önlenmesi için çevreye yönelik inanç, görüş ve davranış becerilerini kullanabilmelidir. Çevre okuryazarlığın temeli, yaşadığımız dünya üzerine sorular sorarak, bu soruları yaşamımızda kullanmaya çalışmaktır. Bu bağlamda çevre okuryazarlığı, bireyde doğa bilincinin oluşmasını sağlamakta, bireyin doğanın kanunlarını öğrenmesine ve bu doğrultuda doğayla iletişim kurmasına rehberlik etmektedir. Ayrıca birey bu şekilde çevre sorunlarına karşı duyarlı olmakta ve çözümler aramaktadır (Roth 1992).

En önemli aşamaları farkındalık, kaygı, anlama ve davranış olan çevre okuryazarlığının bileşenleri ise bilgi, tutum, değer, beceri ve davranıştır. Bu kapsamda çalışmada çevre okuryazarlığı; bilgi ve tutum ve davranış bileşenleri üzerinden çevre okuryazarlığının araştırılması amaçlanmıştır. Günümüzde hemen hemen tüm yaş gruplarında - anaokulundan liselere kadar- çeşitli seviyelerde çevre eğitimi verilmektedir. Aynı zamanda özellikle sosyal

Şekil 2. a)Topografyadan yararlanarak oyun alanı yapılması (Öztan 2002) b) Doğa sevgisi (URL-1) c) Tırmanma motor gelişimine katkıda bulunur (URL-2) d) Çocukların doğal malzemeler ile kendilerine oyun oluşturmaları (URL-3) e) Tüm canlılar çocukların ilgisini çeker (URL-4) f) Özel alanların çocuklar için her zaman çekici olması -duyu yolu (URL-5)

Şekil 3. (a) Geleneksel Çocuk Oyun Alanı Örneği (URL-6) (b) Çağdaş Oyun Alanı Örneği (URL-7) (c) Halat Üzerinde Eğlenen Çocuklar (URL-8) (d) Engelli Çocuklar İçin Eğlenecekleri Özel Alanlar Yaratılmıştır (URL-9) (e) Kütükten Yapılmış Bir Gölgeleme Alanında Çocuk (URL-10) (f) Macera Alanı (URL-11)

medya ile çevrenin korunmasına yönelik farkındalık belirgin şekilde artmıştır. Bu nedenle çalışmada seçilen örnek alanda çocukların yaş, cinsiyet gibi sosyoekonomik yapıları, ailesi ile birlikte geçirdikleri oyun süresi, oyun alanında oynamayı sevdiği, tercih ettiği donatılar, doğa ile olan ilişkiler araştırılarak çevre bilgisinin veya farkındalığın tutum ve davranışlara yansımaları araştırılmıştır.

MATERYAL VE YÖNTEM

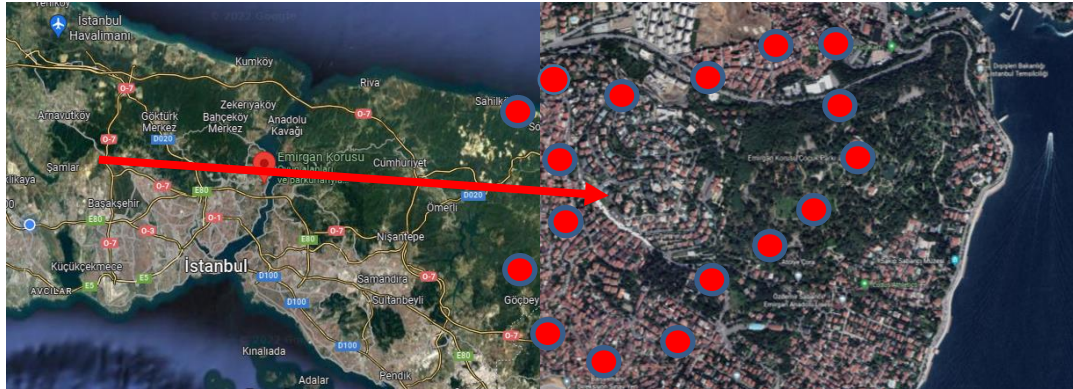
Materyal

Çalışma alanı olarak İstanbul halkının rekreasyonel kullanımına hizmet eden İstanbul Büyükşehir Belediyesi mülkiyetindeki 472.000 m²'lik bir yüz ölçüme sahip oldukça sık kullanılan Emirgan Parkı'ndaki (Şekil 4) çocuk oyun alanları ve çevresi seçilmiştir.

Emirgan Parkı'nın seçilmesindeki neden özellikle alanın sahip olduğu zengin bitkisel varlığı ve faunasıdır. Bu özelliklerin çocukların ilgisini çektiği ve doğaya karşı farklı bir bakış açısı kazandırdığı düşünülmektedir. Emirgan

Parkı bu anlamda zengin bitkisel varlığı (ağaçları, lale festivali vb.) ve faunası (sincaplar, çeşitli kuş türleri vb.) ile sadece çocukların değil büyüklerin de her zaman ilgi odağı olmuştur. Bu özellikler ile özellikle son dönemde

gerçekleştirilen doğal oyun elemanları bu alanın seçilmesinde belirleyici olmuştur (Şekil 5).

Şekil 4. Emirgan Parkı konumu

Şekil 5. Emirgan Parkı ve çocuk oyun alanları

Yöntem

Çalışmada araştırma alanı olarak seçilen Emirgan Parkı çocuk oyun alanları ve çevresini kullanan çocuk kullanıcı grubun gözlem ve anket üzerinden çevre okuryazarlık düzeyleri, çevre bilgisi, duyuşsal eğilimleri, sorumlu davranışları ve problem belirleme-çözme becerileri ve

çevreye yönelik tutumları, istekleri belirlenmeye çalışılmıştır. Bunun için yöntem olarak “Anket (Demografik yapı ve Çevre Bilgisi)” ve Çevresel Tutum Ölçeği” kullanılmıştır. Örneklem seçimi yapılırken, bir evrenden, istatistiksel hesaplarla evreni temsil edebilme

büyükliğüne sahip ve tamamen rastgele yöntemle bir örneklem seçmenin mümkün olduğu seçkisiz örnekleme (Yıldırım ve Şimşek 2005) yöntemi kullanılmıştır. Anketler, %95 katılım ve %95 güven sınırına göre 100 adet uygulanmıştır (Kalıpsız 1994). Yanıt veren kişilerin rasgele seçildiği ve karşılıklı görüşme ile yürütülen anket çalışması, 2021 yılının yaz döneminde gerçekleştirilmiştir. Yaz döneminin seçilmesinde, parkın en yoğun kullanıldığı dönem olması etkili olmuştur. Anketler çocuklarla yapılmış olup özellikle 0-3 yaş grubu çocuklarla ebeveynleri eşliğinde görüşme yapılmıştır. Anketlerden elde edilen verilerin değerlendirilmesinde SPSS (Statistical Package for the Social Sciences) paket programı kullanılmıştır. Sorular yüzde ve sıklık durumlarına göre değerlendirilmiştir.

Çalışmada aynı zamanda çevre eğitiminde çevre okuryazarlığını test etmek için çevresel tutum ölçeği analiz edilmeye çalışılmıştır. Tutum Ölçeği, Leeming ve ark. (1993) tarafından geliştirilmiştir. Ölçekte yer alan tüm maddeler, her zaman (4), sık sık (3), bazen (2), hiçbir zaman (1) şeklinde puanın karşılık gelen 4'lü Likert tipinde yapılandırılmıştır. Çevre okuryazarlığı ölçeğinde puanının yüksek olması, bireyin çevre okuryazarlığı düzeyinin yüksek oluşunu; düşük puan ise çevre okuryazarlığı düzeyinin düşüklüğünü göstermektedir. Çalışmada çevre bilincinin aşılması için öneriler getirilmiştir.

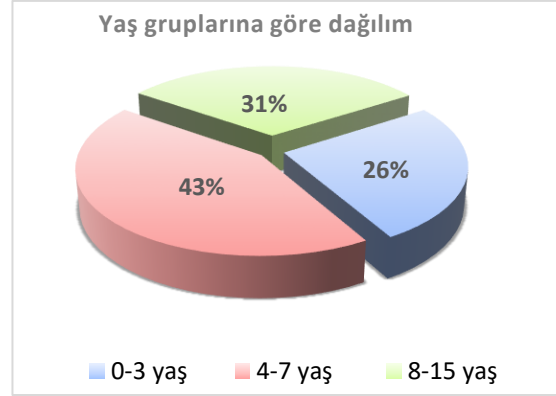
BULGULAR

Yapılan anket çalışmasında demografik yapı bölümünde yaş, cinsiyet gibi sorular sorulmuştur. Kullanım özelliklerinde ise alanda çocukların en çok kullanmayı tercih ettikleri oyun elemanları, parkların çocuklar için yeterli alanlar olup olmadığı, çevreyi tanıyıp tanımadıkları, doğa farkındalığı için oyunun öğretileri gibi sorular sorularak çevreden beklentileri analiz edilmiştir. Yapılan çalışmada hem çevreyi tanımaları hem de çevreyi korumalarını sağlamak ana hedef olmuştur.

Çocukların Alanı Değerlendirmesi

Demografik Yapı

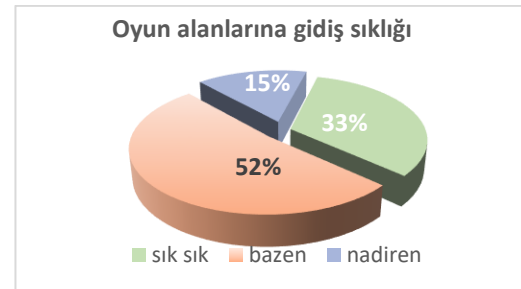
Alana gelen çocukların cinsiyet dağılımına bakıldığında %58.06'sı kız çocuk, %41.94'ü erkek çocuk, yaş grubuna göre dağılımı ise %25.86'sı 0-3, %42.94'ü 4-7 yaş, %31.2'si ise 8-15 yaş grubu ve üstü şeklindedir (Şekil 6).

Şekil 6. Çocuk yaş grubu dağılımı

Kullanımlar

Çocukların alana gidiş sıklığı %51.72 oranı ile bazen olarak cevaplanmıştır (Şekil 7). Çocuklar, %33 oranı ile çalışma alanını sıklıkla kullanmaktadır. Çocukların aileleri ile birlikte doğayla bütünleşeceği aktivite yapma sıklığı %32.75 ile nadiren ve %34.51 ile bazen olarak belirlenmiştir (Şekil 8). Ankete katılan çocukların alandaki oyun parklarını yeterli büyüklükte bulma oranı %68.56 ile kısmendir. Ankete katılan bireylere çocuk oyun alanında farklı yaşlara hitap eden donatı bulunup bulunmadığı sorulmuştur, %12.06'sı bulunduğunu, %68.97'si kısmen bulunduğunu ve %18.97'si bulunmadığı yanıtını vermiştir (Şekil 9).

Şekil 7. Çocukların oyun alanına gidiş sıklığı

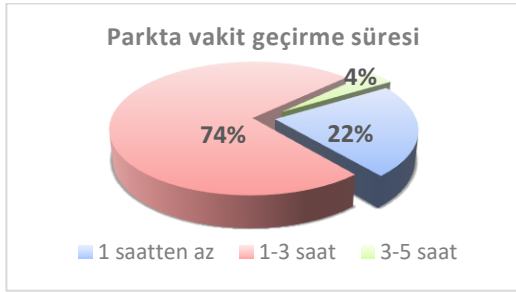

Şekil 8. Aile ile birlikte doğada aktivite yapma sıklığı

Şekil 9. Farklı yaşlara hitap eden donatı bulunma durumu

Ankete katılan çocukların %74.14'ü 1-3 saati parkta vakit geçirmektedir (Şekil 10). Gidilen parkların çocukların yeteneklerine keşfetmeye uygun alanlar olduğunu düşünenler %6.9, kısmen uygun olduğunu düşünenler %43.1 ve uygun olmadığını düşünenler %50'dir (Şekil 11).

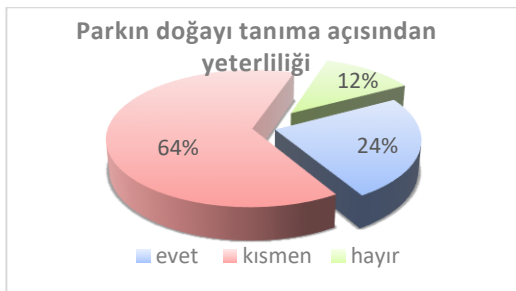

Şekil 10. Parkta vakit geçirme süresi

Şekil 11. Oyun alanlarının çocukların yeteneklerinin keşfine uygunluğu

Ankete katılan bireylerin çocuk oyun alanının doğayı tanıma açısından yeterli bulma durumları Şekil 12'de gösterilmiştir. %63.79 oranında kısmen cevabı alınmıştır.

Şekil 12. Doğayı tanıma açısından yeterli bulunma durumu

Çevre Bilgisi

Araştırmaya katılan öğrencilerin çevreye karşı bilgi aldıkları kaynaklar sorulmuştur. Birden fazla seçeneğin seçilebileceği bu soruya yanıt veren bireylere göre; %40 ile okul, %38.7 internet, %20 ile aile, %18'i yerinde öğrenme izlemektedir.

Yine birden fazla seçeneğin seçilebileceği, doğanın içerisinde en çok olması gereken oyun alanlarının hangileri olması gerekli sorusuna verdikleri cevap %60 Geleneksel Oyun Alanları, %22 Macera Oyun Alanları, %2 Özel Oynama Öğrenme Alanları, %33 Doğa Eğitimi Amaçlı Çocuk Oyun Alanları, %5 Duyuya Odaklanan Alanlar, %1'i ise tarımsal alanlar şeklinde sınıflandırılmıştır. Ankete katılanların çocuk oyun alanında eksikliğini hissettiği ya da olmasını istediği alan ve ekipmanlar sorulduğu ve birden fazla seçeneğin seçilebileceği bu soruda oranlar aşağıdaki Çizelgelerde verilmiştir (Çizelge 1, Çizelge 2). Buradan da anlaşıldığı üzere çocuklar çevrelerinde en çok gördükleri şeyleri istemektedir.

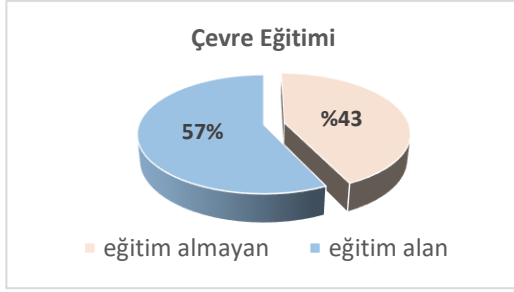
Çizelge 1. Çocuklarının en çok sevdikleri oyun ekipmanı

Oyun elemanları	Frekans	Yüzde (%)
Kaydırak	35	60.34
Salıncak	38	65.51
Tahterevalli	13	22.41
Tırmanma kulesi	35	60.34
Boyama duvarı	8	13.79
Kum havuzu	10	17.24
Spor aletleri	12	20.68
Zıpzıp	38	65.51

Çizelge 2. Çocuk oyun alanında eksikliği hissedilen ya da olması istenilen alanlar

Fonksiyonlar	Frekans	Yüzde (%)
Su oyunları	36	62.06
Hobi bahçeleri	23	39.65
Amfi tiyatro	26	44.82
Donatı elemanları	36	62.06
Spor alanları	19	32.75
Labirentler	27	46.55
Meyve ağaçları	44	75.86

Çevre eğitimi alıp almamanın çocukların çevre okuryazarlığı düzeylerine etkisinin araştırıldığı çalışmanın analiz sonuçlarında eğitim alanlar %57, eğitim almayanlar %43 oranındadır. Aralarında fark anlamlı bulunmuştur. Çevre eğitimi alan çocukların çevre okuryazarlığı düzeylerini de yükselttiği çıkarımı yapılmıştır (Şekil 13).

Şekil 13. Çevre eğitimi durumu

Yapılan anketler sonucu çocuk oyun alanlarında genel olarak; bisiklet sürmek ya da kaykay sürmek için alanların bulunmaması, çocuk oyun alanında çocukların fiziksel ve sosyal yönünün gelişmesini olumlu etkileyecek spor için gerekli alanların bulunmaması, çocukların bitkileri tanıyabilecekleri, meyvesinden yararlanıp yiyecekleri alanların olmaması, eğlenirken daha yaratıcı ve gelişimini destekleyen unsurların bulunmaması, çocuk sağlığını tehlikeye atan elemanların kullanılıyor olması, çocukların gelişimini destekleyen oyun materyallerinin olmaması veya güvensiz olması, yaşça büyük insanların kullanıyor olması, alanı işgal etmeleri, oyun elemanlarını kırmaları alandaki sorunlar olarak belirlenmiştir.

Sonuçlara göre, çocukların doğayı tanıması için istenen aktiviteler; ağaçların isimlerinin öğretildiği, bilim ve oyunu bir arada keşfedebileceği tehlikesiz keşif alanlarının olması, özellikle bitkiler ve minik canlıların önemini

kavraması açısından uygun eğitim alanları olması, bitkileri, çiçekleri ve ağaçları tanıyabilecekleri eğitim alanları programları, küçük seralar, ağaç dikme, meyve ve sebze yetiştirme programları olması, böcek ve hayvan türlerinin öğretilebileceği güven verici, bilimsel ortamların oluşturulması, çiçek dikimi yapabilecekleri alanlar ahşap vb organik malzemelerden kendi oyununu kurup oynayabileceği fonksiyon alanlarının olması, parkların daha büyük alanlarda olup çeşitli bitki tanıma stantların olması, doğal göletlerde farklı kuş ve su canlılarını inceleyebilecekleri, doğal yaşamı tanıyacakları malzemelerle oyunlar kurularak hem doğayı tanıyıp hem de çocuğun farklı yönlerine keşfetmesine olanak sağlayan alanların olması şeklindedir.

Tutum ve Davranışlar

Tutum ve davranışları ölçmeye yönelik çeşitli ölçekler geliştirmiştir. Çocukların ölçekte sunulan maddelere verdikleri cevaplardaki puanlar toplanarak elde edilen ölçek puanı, bireylerin çevre okuryazarlığı düzeylerini göstermektedir. Ölçekten elde edilebilecek en düşük puan 12; en yüksek puan ise 48'dir. Çevre okuryazarlığı ölçeğinden alınan puan 30'dur. Ölçekteki en düşük ve en yüksek puanlar dikkate alındığında öğrencilerin ortalama bir çevre okuryazarlığı düzeyine sahip olduğu ortaya çıkmıştır (Çizelge 3).

Çizelge 3. Çevresel tutum ölçeği

Çevresel tutum ölçeği	Her zaman (4) puan	Sık sık (3) puan	Bazen (2) puan	Hiçbir zaman (1) puan	Puan
Çevreyi kirletenleri uyarırım	12	3	82	7	2
Doğal ortamda olmak beni mutlu ediyor	10	15	32	-	2
Çöpleri çöp kutusuna atarım	-	69	11	20	3
Kullanılmış şişeleri cam geri dönüşüme atarım	3	12	77	8	2
Ağaç dikme faaliyetlerine katılırım	8	2.6	67.4	22	2
Oyun oynarken çevreye zarar vermeden oynarım	10	59	24	7	3
Kullanılmış kâğıtları kâğıt toplama kutusuna atarım	20	13	67	-	2
Ağaçların önemini biliyorum	11	89	-	-	3
Hayvanlara ve ağaçlara zarar vermem	44	47	23	-	3
Oyun aletlerini korurum	-	32	68	-	2
Bitki ve hayvanların tümü çevrede önemli bir rolü olduğunu biliyorum	90	10	-	-	4
Bulunduğunuz parkı tanıyor musunuz parkla ilgili bilginiz var mı?	5	22	32	18	2
Toplam					30

TARTIŞMA VE SONUÇ

Araştırmada kullanıcılarla yapılan anket çalışmaları ve gözleme dayanan tespitlerle çıkan sonuçlar aşağıda belirtilmiştir.

- Ankete katılan bireyler %68.56'sı çocuk oyun alanını kısmen yeterli büyüklükte bulmuştur. Bu alanların çocuklar için daha verimli vakit geçirebilecekleri yerler olması için yeterli büyüklükte olması gerekmektedir.
- Ankete katılan bireylerin %50'si çocuk oyun alanını yeteneklerini keşfetmesine uygun bulmamaktadır. Çocuk oyun alanında geçen vaktin çocuklar için farklı yönlerini keşfetmesine imkân veren alanlar değildir. Bu alanlar uzman kişiler tarafından geliştirilmelidir.
- Yapılan anket sonucu çocukların %74.19'u 1-3 saat oyun alanlarında vakit geçirmektedir. Bu da çocuk için önemli bir süredir. Ankete katılan aile bireylerine çocukla birlikte doğayla bütünleşeceği etkinlik yapma sıklığı sorulmuştur. %35.51'i bazen, %32.75'i nadiren ve %29.4'ü hiç yanıtını vermiştir. Aileler çalışıp çocuklarını parka götürüp ayrıca doğayla bütünleşeceği orman ya da tabiat parkı gibi alanlara götürmeye vakti kalmamaktadır. Çocukların oyun alanlarının uygun olduğu takdirde doğayla bütünleşeceği alanlar olarak tasarlanması iyi olacaktır. Çünkü doğa ile teması olan çocuklar, konsantrasyon ve öz disiplini daha yüksek birey olarak yetişir. Yapılan anket sonucu çocukların oyun alanında en çok sevdiği ekipmanın %65.51 ile zıpzıp ve salıncak, %60.34 ile kaydırak ve tırmanma kuleleri gibi geleneksel oyun ekipmanları izlemektedir. Oysaki, doğa tabanlı oyunlar ile çocuk daha gelişmiş koordinasyon, denge ve çeviklik içeren motor becerileri göstermesi yanında, çocuklar arasındaki olumlu duyguları ve sosyal etkileşimi teşvik eder.
- Ankete katılan bireylerin %76'sı çocuk oyun alanının çocukların çevreyi tanıma açısından elverişli alanlar olduğunu düşünmemektedir. Çünkü çocuğun bu alanlarda doğayla tanışmasına yardımcı olacak yeterli materyal bulunmamaktadır. Geleneksel ve çağdaş oyun alanlarının varlığı çevre ile bütünleşmeyi kısıtlamaktadır.
- Bireylerin çevre eğitimi alıp almamasının çocukların çevre okuryazarlığı düzeylerine etkisini araştırmak için yapılan analiz sonuçlarına göre eğitim alanlar %57, eğitim almayanların oranı %43 olarak tespit edilmiştir.

- Çocukların yaş dağılımı ise %25.86'sı 0-3 yaş grubu, %42.94'ü 4-7 yaş grubu ve %31.26'sı 8-15 yaş grubu çocuklardır. Genel olarak 4-7 yaş grubu çocuklar daha yoğun olarak alanı kullanmaktadır.

- Aralarındaki fark anlamlı bulunmuş çevre eğitiminin çocukların çevre okuryazarlığı düzeylerini yükselttiği şeklinde bir çıkarım yapılmıştır. Ancak yine de çocuklar çevrelerinde en çok gördükleri şeyleri istedikleri de yine sonuçlar arasındadır. Eğitim kadar çevrelerinde gördüklerinin de benliklerinde büyük bir yer oluşturduğu ortadadır.

Anketlerden elde edilen sonuçlara göre genel olarak spor aktivitelerin yapılacağı, çocukların fiziksel ve sosyal yönünün gelişmesini olumlu etkileyecek gerekli alanlar bulunmamaktadır. Çocukların bitkileri tanıyabilecekleri, meyvesinden yararlanıp yiyecekleri alanlar yoktur. Çocuklar eğlenirken daha yaratıcı ve gelişimini destekleyen unsurlar bulunmamaktadır. Çocuk sağlığını tehlikeye atan ekipmanların kullanılıyor olması sağlıksız bir oyun alanı oluşturmaktadır. Çocukların gelişimini destekleyen oyun materyallerinin olmaması, yaşça büyük insanların alanı işgal etmeleri, oyun elemanlarını kırmaları en büyük sorunlardandır. Hem çocuk hem de aileye hitap edecek alanlar bulunmalı, sınırlayıcı değil daha çok kullanıcıya hitap etmelidir. Anket sonucunda çocuk oyun alanının çocuklar için doğayı keşfetmeleri açısından yeterli aktivitelerin veya fonksiyonların olmadığı ortaya çıkmıştır. Çocuk oyun alanlarında bulunan elemanların çocuğun yaratıcılığını kullanıp kendi oyunlarını yaratacakları alanlar olması gerekmektedir. Bu oyunları yaratırken kullanacakları malzemeler ağaç kabukları, toprak, su, bitkiler ve düşen yapraklar olmalıdır. Alan tasarlanırken doğal yapısı bozulmadan topografya kullanılacak şekilde düşünülmelidir. Yeterli alanlar oluşturulup çocuklar için küçük seralar, bitki tanıtım etkinlikleri, meyve ağaçları ve fidan dikme etkinlikleri gibi etkinlikler yapılmalıdır. Emirgan Parkı konumu ve koru niteliği ile doğal özellikleri kendi içinde barından oldukça önemli bir alandır. Bu bağlamda bu aktivitelerin bu alanda gerçekleştirilmesi hiç de zor olmayacaktır.

Çevre okuryazarlığının amacı, çevreyi bütün yönleriyle algılama ve düşünce geliştirme gibi alışkanlıklar kazandırmaktır. Çevre okuryazarlığının çocukluk çağlarında kazanılması gerekliliği gerçeğinden hareketle, çocukların kullandıkları mekânlarda yapılacak tasarım çalışmalarında doğanın ve doğal süreçlerin ön plana çıkartılması uygun olacaktır. Çevreyi tanımaları, çevre ile ilişki kurmaları sağlanmalıdır. Çocukların deneyim

kazanması için çevre koruma bilgisinin verilmesi, bu süreçte farklı eğitim ortamları ve yöntemlerinin kullanılması gereklidir. Çocukların çevreye yönelik farkındalıklarının artması ve olumlu tutumlar sergilemesi sürdürülebilir çevrenin oluşmasına katkı sağlayacaktır.

KAYNAKLAR

- Acar H (2003) Çocuk oyun alanlarında kullanıcıların bitki tercihlerinin belirlenmesi üzerine bir araştırma: Trabzon Kenti Örneği. KTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Trabzon.
- Ağyar E (2014) Oyunun Gelişim Alanlarına Etkisi ve Çeşitli Örnekler. Hülya Gülay Ogelman (Ed.). Yaşamın ilk yıllarında oyun: Oyuna çok yönlü bakış, 113-127, Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Akıllı M, Genç M (2015) Ortaokul öğrencilerinin çevre okuryazarlığı alt boyutlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. Sakarya University Journal of Education, 5(2):81-97.
- Bixler RD, Floyd Myron E, Hammitt WE (2002) Environmental socialization: qualitative tests of the childhood play hypothesis. Environment and Behavior, 34(6):795-818.
- Chawla L (2007) Participation and the Ecology of Environmental Awareness and Action. A. Reid et al. (Eds.), Participation and Learning, Chapter 6:98-110.
- Crain W (2001) Now Nature Helps Children Develop. Montessori Life, Summer.
- Cobb E (1977) The Ecology of Imagination in Childhood. New York, Columbia University Press.
- Çukur D, Özgüner H (2008) Kentsel alanda çocuklara doğa bilinci kazandırmada oyun mekânı tasarımının rolü. Süleyman Demirel Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi, (A)2:177-187.
- Devall B (1994) Ekolojik Benliğimiz. Der: Günseli TAMKOÇ, Derin Ekoloji, Ege Yayınları, İzmir, ss.43-56.
- Eripek S (2008) Okulöncesi Dönemde Özel Eğitim. Eskişehir Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayını.
- Erten S (2003) 5. sınıf öğrencilerinde "çöplerin azaltılması" bilincinin kazandırılmasına yönelik bir öğretim modeli. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 25:94- 103.
- Fjortoft I, Sageie J (2000) The natural environment as a playground for children: landscape description and analyses of a natural playscape. Landscape and Urban Planning Volume, 48 (1-2):83-97.
- Fjortoft I (2001) The natural environment as a playground for children: the impact of outdoor play activities in pre-primary school children. Early Childhood Education Journal, 29(2):111-117.
- Grahn P, Martensson F, Lindblad B, Nilsson P, Ekman A (1997) UTE pa DAGIS, Stad & Land nr. 93/1991 Sveriges lantbruksuniversitet, Alnarp.
- Kaya N (2004) Sezgilerimiz ve Takıntılarımız. Sistem Yayıncılık 2. Baskı, İstanbul, 315s.
- Kalıpsız A (1994) İstatistik Yöntemler. İ.U. Yayın No: 3835, Fakülte No: 427, ISBN: 9 75-404-368-X, İstanbul.
- Leeming FC, Dwyer WO, Porter BA, Cobern MK (1993) Outcome research in environmental education: A critical review. The Journal of Environmental Education, 24(4): 8-21.
- Louv R(1991) Childhood's Future. New York, Doubleday.
- Malone K, Tranter P (2003) Children's environmental learning and the use, design and management of schoolgrounds, children. Youth and Environments, 13(2).
- MEB (2018) Milli Eğitim Bakanlığı, Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı. s.8.
- Moore CR (1986a) Childhood's Domain: Play and Place in Child Development. Biddles Ltd., p:206, Australia.
- Moore CR (1986b). The power of nature orientations of girls and boys toward biotic and abiotic play settings on a reconstructed schoolyard. Children's Environments Quarterly, 3(3).
- Moore CR (1996) Compact nature: the role of playing and learning gardens on children's lives. Journal of Therapeutic Horticulture, 8:72-82.
- Moore CR, Wong H (1997) Natural Learning: Rediscovering Nature's Way of Teaching. Berkeley, CA-MIG Communications.
- Moore CR (2002) The restructuring of higher education curricula: contrasting models of interpretation. Journal of Education, 27:33-57.

Unutulmamalıdır ki, çevre eğitiminin başarısı, birey ve toplumun çevreye karşı tutum ve davranışlarının sorumluluğunu alması, kendini sorgulaması ve bu paralelde çevreye dair farkında ve sorumlu davranışlar geliştirebilmesi ile ölçülebilir.

- Özgüner H, Ergin Ş, Gül A, Çukur D, Küçük V, Akten M (2007) Günümüz kültürel yapısı içinde kentsel alanda doğa korumanın olanak ve sınırları ile sosyalizasyon sürecinde çocuklarda doğa bilinci gelişimini destekleyici kentsel tasarım yaklaşımlarının saptanması. Süleyman Demirel Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projesi Raporu, Proje No: 01018-M-05, Isparta, 92s.
- Öztan Y (2002) Çocuklarda oyunla ilgili içgüdüsel eğilimler ve eylemler. Aylık Anne Baba Eğitimci Dergisi.
- Pyle R (2002) Eden in a Vacant Lot: Special Places, Species and Kids in Community of Life. In: Children and Nature: Psychological, Sociocultural and Evolutionary Investigations. Kahn, P.H. and Kellert, S.R. (Eds) Cambridge: MIT Press.
- Sampson SD (2019) Doğayla Dostu Çocuk Nasıl Yetiştirilir? Doğayı Sevmeye Sanatı ve Bilimi. Çeviren: Duygu ARGİN, Alfa Basım Yayım Dağıtım. ISBN 978-605-171-917-7.
- Taylor AF, Wiley A, Kuo FE, Sullivan WC (1998) Growing up in the inner city: green spaces as places to grow. Environment and Behavior, 30(1):3-27.
- Taylor AF, Kuo FE, Sullivan WC (2002) Views of nature and self-discipline: evidence from inner city children. Journal of Environmental Psychology, 22: 49-63.
- Tekkaya E (2001) Tasarlanmış çocuk hakları: ankara çocuk oyun alanları: Milli Eğitim Dergisi, 151.
- Turgut Y, Yılmaz H (2010) Ekolojik Temelli Çocuk Oyun Alanlarının Oluşturulması. III. Ulusal Karadeniz Ormancılık Kongresi 20-22 Mayıs 2010.
- Ünal M (2009) Çocuk eğitiminde oyun alanlarının yeri ve önemi. İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 10(2):95-109.
- Wells NM, Evans GW (2003) Nearby nature: a buffer of life stress among rural children. Environment and Behavior, 35(3):311-330.
- Wells NM (2000) At home with nature, effects of "greenness" on children's cognitive functioning. Environment and Behavior, 32(6):775-795.
- Yapıcı Ş, Yapıcı M (2006) Çocukta bilişsel gelişim. Üniversite ve Toplum, Bilim, Eğitim ve Düşünce Dergisi, 6(1).
- Yavuzer H (1998) Çocuk ve Suç. (9. Basım) İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yıldırım A, Şimşek H (2005) Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri (5. Baskı). Ankara: Seçkin Yayınları.
- URL 1 <https://blog.commonkindness.com/2012/05/07/kindness-is-for-tree-hugging-hippies/>. Erişim Tarihi: 07.05.2023.
- URL 2 <http://www.smithsonianmag.com/smart-news/competitive-tree-climbing-thing-180956649/>. Erişim Tarihi: 07.05.2023.
- URL 3 <https://tr.pinterest.com/pin/125467539595791731/>. Erişim Tarihi: 25.07.2023.
- URL 4 http://www.egitimveegitim.com/sektorden_haberler/2209hayvan_sevgisi_cocuklari_hayata_hazirliyor. Erişim Tarihi: 07.05.2023.
- URL 5 <https://www.pinterest.com/kissoreka85/mezıtlabas-elményösvény/>. Erişim Tarihi: 07.05.2023.
- URL 6 <http://www.immendingen.de/Lde/Startseite/Leben+in+Immendingen/Spielplaetze.html>. Erişim Tarihi: 07.05.2023.
- URL 7 http://www.yildizpark.net/site/page.asp?dsy_id=4253. Erişim Tarihi: 07.05.2023.
- URL 8 https://www.tripadvisor.com.sg/LocationPhotoDirectLink-g187367-d4598015-i206965115-Tierpark_Aachen-Aachen_North_Rhine_Westphalia.html. Erişim Tarihi: 07.05.2023.
- URL 9 <http://watergamesandmore.de/nachrichten/440/spray-parks-ein-behindertengerechter-spielplatz-fur-alle>. Erişim Tarihi: 07.05.2023.
- URL 10 <https://oregonplay.wordpress.com/guidelines-2/blue-lake-regional-park-portland-metro/>. Erişim Tarihi: 07.05.2023.
- URL 11 <https://i.pinimg.com/originals/3f/90/bf/3f90bf8b00232af57a8cdd04c3cea4d.png>. Erişim Tarihi: 07.05.2023.